Межрегиональные предметные олимпиады КФУ
профиль «Татарский язык»
Заключительный этап (решения/ответы)
2021-2022 учебный год
11 класс

I. Сүзләрнең татарчага тәрҗемәсен языгыз / Переведите слова на татарский язык (10 баллов. *За каждый правильный вариант по 1 баллу*).

Девушка! *(обращение к незамужней девушке)*, знакомство, качество, прощение, терпение, совесть, вера, родословная, мероприятие, паук.

Туташ!, танышу, сыйфат, кичерү (гафу итү), сабырлык, вөҗдан, иман (ышаныч), шәҗәрә, чара, үрмәкүч.

II. *Фонема* һәм *транскрипция* терминнарына билгеләмә бирегез / Дайте определение терминам *фонема* и *транскрипция* (10 баллов. *За каждый правильно данное определение по 5 баллов).*

1. Фонема – сүз һәм кушымчаларны төзи, аларны бер-берсеннән аера торган иң кечкенә сөйләм берәмлеге (Фонема – телнең башка кечкенә кисәкләргә бүленми торган аваз берәмлеге, ул сүз һәм аның формаларын аера) – 5 б.

2. Транскрипция ул – әйтелештәге бөтен үзенчәлекләрне язуда чагылдыру өчен кулланыла торган фонетик язу системасы (Сөйләмнең аваз составын тулы итеп чагылдыру өчен кулланыла торган махсус язу системасын транскрипция дип атыйлар) – 5 б.

III. Сүзләрдәге хаталарны табыгыз һәм дөресләп языгыз / Найдите ошибки в словах и напишите правильные варианты (10 баллов. *За каждый правильный ответ по 1 баллу*).

Утыннык, тоссыз, дулкыннану, күреңгән, комлак, гөмбагыш, сузыңкы, соңго, икеләммичә, баштубән.

Утынлык, тозсыз, дулкынлану, күренгән, комлык, көнбагыш, сузынкы, соңгы, икеләнмичә, баштүбән.

IV. Җөмләгә 1) синтаксик анализ ясагыз, 2) аның схемасын сызыгыз һәм 3) төрен билгеләгез / Сделайте 1) синтаксический разбор предложения, 2) укажите схему и 3) определите тип предложения (15 баллов. За каждое задание по 5 баллов).

Галиәсгар байның подвалында яшәгән ятим малай егет булыр, үзе китаплар яза башлар. (Ә.Фәйзи)

1) Галиәсгар байның подвалында яшәгән ятим малай егет булыр, 2) үзе китаплар яза башлар. (Ә.Фәйзи)

Галиәсгар байның – аергыч

подвалында – урын хәле

яшәгән, ятим – аергычлар, малай – ия, егет булыр – кушма хәбәр, үзе – ия, китаплар – туры тәмамлык, яза башлар – кушма хәбәр.

2. ▭ = ▭

3. Бу – теркәгечсез тезмә кушма җөмлә, бәйләүче чара – санау интонациясе.

V. Тексттан гарәп-фарсы алынмаларын язып алыгыз. / Выпишите из текста арабо-персидские заимствования. (10 баллов, по 1 баллу за каждый правильный пример)

Казан **дәүләт** университетына килеп, ике ел ана теле, **милли әдәбият** өлкәсендә **гыйлем** өсти Айнур. Аны безнең татар **дөньясы** төрле яктан кызыксындыра. Болар аның йөрәгендә генә түгел, фотограф-**рәссам** буларак, альбомнарында да урын ала. Үзенең **нәселе** чыккан Сергач якларын, Казан каласын **һәм** дә үзе туган Финляндия илендә яшәүче

милләттәшләренең гореф, гадәтләрен, көнкүрешен киногa төшереп, бу фильмнарны Хельсинкиның үзәк телевидениесеннән күрсәтүгә ирешә ул. *(З. Шакирҗан)*

VI. Җөмләдәге сүзләргә морфологик анализ ясагыз. / Сделайте морфологический разбор слов в предложении (10 баллов. За каждый правильный ответ по 1 *балла*.).

Тургай сайраганда җир өстенә җиңелчә генә уйчан-моңсу бер тынлык җәелә. *(Ә. Еники)*

Тургай – исем сүз төркеме, баш килештә, берлек санда;

сайраганда – исемләшкән сыйфат фигыль, сайра – тамыр, -ган –билгесез үткән заман с.ф.кушымчасы, -да –урын-в.к.куш.;

җир – исем сүз төркеме, баш килештә, берлек санда;;

өстенә – бәйлек сүз, тамыры – өст-, 3 зат б.с. тартым белән төрләнгән, юн.к.-дә.

җиңелчә – рәвеш, тамыр – җиңел, -ча – рәвеш ясагыч к., күләм-чама рәвеше.

генә – кисәкчә,

уйчан-моңсу – парлы сыйфат, асыл сыйфат.

бер – билгесезлек алм.

тынлык – исем сүз төркеме, ясалма, тын+лык, баш килештә, берлек санда;

җәелә – -ә кушымчалы хәзерге заман хикәя фиг.

VII. Татар теле буенча дәреслекләр (хезмәтләр) төзегән бер галим турында языгыз. Язмагызда 1) аның турында белгәннәрегезне, 2) хезмәтләренең исеме, 3) бер хезмәтенең эчтәлеге турында кыскача сөйләгез. / Напишите об одном татарском ученом-языковеде, авторе учебников. В рассказе опишите 1) его деятельность, 2) основные труды, 3) содержание одного из его трудов (15 баллов. Каждый вопрос оценивается 5 *баллами*).

Укучылар 11 нче сыйныф дәреслегендә урын алган тел галимнәре (В. Хаков, М.Зәкиев, Р. Юсупов, Ф. Сафиуллина, Ф. Хисамова һ.б) яки башка галимнәр турында язарга тиеш.

VIII. «Халыкныкы халыкта саклана. *(Әмирхан Еники)*» канатлы сүзен сез ничек аңлыйсыз? Шушы гыйбарәдә әйтелгән фикергә таянып, 70 сүздән ким булмаган инша языгыз. /«Всё народное хранится в народе» (Амирхан Еники) Напишите, как вы понимаете данный афоризм? Опираясь на это выражение, напишите сочинение (не менее из 70 слов) (20 баллов).

Әлеге канатлы гыйбарәдә халыкның гасырлар буе тупланып килгән байлыгы – халык авыз иҗаты (фольклор) әсәрләре турында әйтелә. Укучы татар халык мәкальләре, әйтемнәре, җыр-йолалары, гореф-гадәтләре турында язарга тиеш.

№	Сочинениене бәяләү критерийлары	Баллар
I	***Иншаның эчтәлеге***	
	Язманың эчтәлеге темага туры килә. Эчтәлеге тулысынча ачылган. Икедән артык дәлил бирелгән.	4
	Язманың эчтәлеге, нигездә, темага туры килә. Эчтәлеге ачылган. 1-2 гомуми дәлил бар.	3
	Язманың эчтәлеген бирүдә җитди ялгышлар бар. 1 дәлил бар.	2
	Язманың эчтәлеге ачылмаган **яки** мисал буларак дәлил язылмаган.	0
II	***Иншаның тел ягы***	
	Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу	

	эзлеклелеге	
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
	Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы	
	Язмада фикер төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык***	
	Орфографик нормаларның үтәлеше	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
	Пунктуацион нормаларның үтәлеше	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
	Тел нормаларының үтәлеше	
	Грамматик хаталары юк	2
	1–2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 2 дән артык	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар	2
	2–3 хатасы бар	1
	Хаталарының саны **3** тән артык	0
	Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше	
	Этикага кагылышлы хаталары юк	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк)	0
	Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше	

	Фактик хаталары юк.	1
	Фактик хаталары бар.	0
Язма эш өчен максималь балл		**20**